

Centrum för epidemiologi
och samhällsmedicin

Årsrapport 2021

Förord

Denna årsrapport är en samlad återrapportering för 2021 av Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin (CES) uppdrag från Hälso- och sjukvårdsförvaltningen i Region Stockholm.

Coronapandemin satte fortsatt stora avtryck i CES verksamhet. Vi har jobbat intensivt med att stödja Region Stockholms arbete med att öka vaccinationstäckningen – särskilt i socialt utsatta områden där vaccinationsgraden är lägre samtidigt som covid-19 slagit extra hårt.

Eftersom pandemin haft så genomgripande effekter, har vi också ägnat kraft åt att kartlägga hur folkhälsoläget ändrats i Stockholms län. Vår största insats är Hälsa Stockholm, en stor enkätundersökning som startade redan 2002 och som nu, nästan 20 år senare, följdes upp med en ny enkät till fler än 120 000 invånare. Tack alla stockholmare som tog sig tid att delta! Vi arbetar under 2022 med att sammanställa resultaten, för att de så snabbt som möjligt ska kunna vägleda insatser för en bättre hälsa.

Under 2021 har CES nya enhet för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter tagit form. Vi hoppas och tror att den kommer att ge avtryck framöver. Vi fortsatte också med olika kunskapsutvecklingsprojekt, och kunde exempelvis rapportera nya rön kring ensamhet och effekter på hälsa.

CES jobbar för att ”göra mer för fler” enligt Region Stockholms folkhälsopolicy. Några exempel på det arbetet kan du läsa om i denna rapport. Vår produktion i sin helhet omfattar dock mycket mer än detta. Den hittar du på Folkhälsoguiden (www.folkhalsoguiden.se). Trevlig läsning!

Till sist vill vi på CES tacka våra uppdragsgivare och många samarbetspartners för det givande och produktiva arbetsåret 2021. För hälsan i Stockholms län.

A handwritten signature in blue ink that reads "Cecilia Magnusson".

Cecilia Magnusson
Verksamhetschef

Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin
Box 45436, 104 31 Stockholm
ces.siso@regionstockholm.se

Årsrapport 2021
Produktion: Enheten för kommunikation, CES
Omslagsfoto: WaveBreakMedia/Mostphotos
Porträttfoton: Anna Molander

Stockholm maj 2022
Årsrapporten kan laddas ned från Folkhälsoguiden
www.folkhalsoguiden.se

Foto: Mostphotos

Innehåll

Förord	3
CES uppdrag	7
CES coviduppdrag utökades med vaccinationsbevakning.....	8
Fler deltog i årets folkhälsoenkät	12
Sexuell hälsa och rättigheter i fokus.....	14
Ökad användbarhet på webben.....	18
Sluta-röka-linjens chatt når unga och snusare	22
Från trainee till doktorand	25
Publicerade rapporter 2021	26
CES på webben.....	27
CES i siffror	28

CES uppdrag

En god och jämlik hälsa

Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin (CES) ska bidra till en god och jämlik hälsa för befolkningen i Stockholms län genom kunskapsutveckling och kunskapsspridning.

Verksamheten innefattar epidemiologisk bevakning och analys, utveckling, utvärdering och stöd till implementering av metoder för hälsofrämjande och förebyggande arbete, riktlinjer och policyer inom folkhälsoområdet.

En del av Region Stockholm

CES arbetar på uppdrag av Hälso- och sjukvårdsförvaltningen (HSF) inom Region Stockholm. På CES bedrivs folkhälsovetenskaplig forskning och utbildning samt strategiskt folkhälsoarbete.

Arbetet sker i nära samverkan med akademien, särskilt Karolinska Institutet. Samverkan sker också med myndigheter, andra regioner, kommuner och övriga aktörer inom folkhälsoområdet.

Policy folkhälsa

I Policy folkhälsa 2017–2021 fastställs följande fyra mål:

1. Det finns stöd, verktyg och förutsättningar för att välja hälsosamma levnadsvanor.
2. En god, jämlik och jämställd hälsa där de med sämst hälsa prioriteras.
3. Minskad psykisk ohälsa och förbättrad somatisk hälsa bland personer med psykisk sjukdom.
4. En arbetslinje som präglas av hälsofrämjande arbetsmiljöer och insatser som leder till att människors resurser tillvaratas.

Flera webbplatser

CES driver ett flertal webbplatser, bland annat Folkhälsoguiden (www.folkhalsoguiden.se). På Folkhälsoguiden samlas fakta, material och nyheter om folkhälsa och folkhälsoarbete i Stockholms län. Läs mer på sida 27.

Huvuduppgifter för Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin (CES):

- kartläggning och analys av hälsoläge, behovsanalys och hälsans bestämningfaktorer
- metodutveckling, identifiering, utveckling och anpassning av metoder för hälsofrämjande och förebyggande arbete
- utvärdering av riktade hälso- främjande och sjukdomsförebyggande insatser, policy-förändringar, vårdprogram och riktlinjer
- stöd till implementering av policyer, riktlinjer och program inom folkhälsoområdet
- expertstöd till den politiska ledningen och tjänstemannaorganisationen inom Region Stockholm, på uppdrag av Hälso- och sjukvårdsförvaltningen
- systematisk kunskapsspridning.

Foto: Mostphotos

CES coviduppdrag utökades med vaccinationsbevakning

Sedan början av pandemin har CES i flera rapporter visat att risken att smittas, bli allvarligt sjuk och dö i covid-19 är högre beroende på socioekonomi, ålder, kön och psykisk hälsa. Det här året har CES uppdrag vuxit till att också bevakna och analysera vaccinationstäckningen i Stockholms län och att stötta det vaccinfrämjande arbetet – med fokus på jämlik hälsa.

Bevakning av vaccinationstäckning

Under 2021 började vaccinering mot covid-19 erbjudas till alla över tolv år. Tidigt kunde man dock se betydande och oroväckande skillnader i vaccinationstäckningen i Stockholms län.

Eftersom målet för Region Stockholm har varit att få till en snabb och jämlik vaccination mot covid-19 för att minska smittspridning, allvarlig sjukdom och död, fick CES uppdraget att bevakna vaccinationstäckningen i länet, med fokus på skillnader mellan områden och grupper.

1 342 nedladdningar av CES rapporter om coronapandemin.

– Vi har sett tydliga skillnader i mellan olika bostadsområden och sociodemografiska grupper i länet. Även om skillnaderna i vaccinationstäckning generellt minskat något under året, kvarstår betydande ojämlikheter, säger Stefan Fors, handläggare vid CES, som arbetat med rapporterna till vaccinansvariga i Region Stockholm och Smittskydd Stockholm.

Rapporterna har tagits fram var tredje vecka. De bygger på Region Stockholms uppgifter om de vaccinationer som skett inom Stockholms län, samt uppgifter från Statistiska centralbyrån (SCB). Uppgifterna visar att socioekonomi spelar roll för vaccinationsgraden.

– Utbildning och inkomst verkar spela stor roll för viljan att vaccinera sig. Människor med kort utbildning och låg inkomst har vaccinerat sig i lägre grad än andra. Även bostadsområde och födelseland spelar in, säger Stefan Fors.

Rapporterna har bland annat resulterat i satsningar och aktiviteter för att öka vaccinationerna och minska skillnader i vaccinationstäckningen.

– Utifrån våra rapporter har man kunnat ta fram särskilda vaccinationsinsatser riktade till olika bostadsområden och grupper, bland annat

60 gånger medverkade CES i media med anledning av coronapandemin.

genom att skicka ut vaccinationsbussar, informera vårdcentralerna i områdena samt rikta information till vissa grupper i samhället, säger Stefan Fors och fortsätter:

– Mest tacksamt för vaccinationsarbetet är statistiken om ojämlikheter i vaccinationstäckningen mellan olika bostadsområden och grupper födda i olika länder. Utifrån den informationen är det möjligt att planera riktade insatser mot särskilda geografiska områden och sociala grupper där täckningsgraden är särskilt låg.

Rapporter om coronapandemin 2021

Under 2021 har CES gett ut sju rapporter om covid-19:

- Risk för dödlighet i covid-19 vintern och våren 2021–2022
- Coronapandemin och sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) i Stockholms län
- Psykiatriska tillstånd och risk för allvarlig sjukdom och död i covid-19
- Covid-19 i Stockholms län till och med mars 2021
- Kön och risk för allvarlig sjukdom och död i covid-19
- Vård för psykisk hälsa under pandemin
- Statiner och dödlighet i covid-19

Läs och ladda ned rapporterna på www.folkhalsoguiden.se/covid19

Vaccinationsfrämjande insatser

För att stötta det vaccinationsfrämjande arbetet i länet omvandlades det hälsofrämjande befolkningsinriktade uppdraget till ett vaccinationsfrämjande uppdrag under våren 2021. I det hälsofrämjande befolkningsinriktade uppdraget ska 14 vårdcentraler i de mest socialt och ekonomiskt utsatta områdena i Stockholms län arbeta hälsofrämjande och nära invånarna. Uppdraget startade i januari 2020.

– Vi hade precis kommit i gång när coronapandemin bröt ut. Vi fick pausa eftersom vården behövde ställa om och alla hade en

- Mål 1: Hälsosamma levnadsvanor
- Mål 2: God och jämlik hälsa
- Mål 3: Minskad psykisk ohälsa
- Mål 4: Hälsofrämjande arbetsmiljöer

pandemi att tänka på, säger Anna Bergström, handläggare vid CES enhet för implementering och utvärdering.

Anna Bergström var ansvarig för uppdraget på CES och när det förändrades blev hon i stället ansvarig för att ge behovsanpassat stöd till den vaccinationsfrämjande insatsen.

Under våren 2021 började man bjuda in de 14 vårdcentralerna till digitala möten en gång i månaden. Under de sex workshoppar och seminarier som hållits i gruppen har bland annat vaccinationsexperter, Smittskydd Stockholm och Folkhälsomyndigheten medverkat. Stefan Fors, från CES, har varit med vid träffarna och berättat om vaccinationsstatistiken från berörda områden. Mycket utrymme har lämnats för frågor och samtal.

– Vi har upplevt att det har varit viktigt för personalen på vårdcentralerna att ha ett forum att dela erfarenheter i. Det har varit ett väldigt verklighetsnära arbete där vi fått ta del av många av de frågor och problem som många upplevt, säger Anna Bergström.

– CES har verkligen fått vara en länk mellan experter och myndigheter och de som ska nås av insatserna, precis som vi ska.

Vårdcentralerna har i de flesta fall inte utfört vaccinationer mot covid-19. Därför har det vaccinationsfrämjande arbetet till stor del handlat om att bemöta patienternas frågor om vaccination och hjälpa dem att hitta rätt i informationen om hur vaccinationerna går till. Rent praktiskt har vårdpersonalen ofta fått hjälpa patienter att boka vaccinationstider och svara på frågor om covid-19-vaccin.

Det vaccinfrämjande uppdraget har också innefattat att arbeta vaccinationsfrämjande i lokalsamhället. Under sommaren ordnades så att alla 14 vårdcentraler fick besök av en hälsoinformatör från Transkulturellt centrum som höll en workshop om vaccinationsfrämjande insatser. Några vårdcentraler har också, tillsammans med hälsoinformatörer, bland annat besökt öppna förskolor och kulturföreningar.

Att bemöta vaccintveksamhet

En hel del patienter var tveksamma till att vaccinera sig mot covid-19. Det väckte frågan om hur vårdpersonalen skulle bemöta dem på bästa sätt.

– Om vårdpersonal frågar en patient om denne har vaccinerat sig mot covid-19 måste personalen kunna hantera svaret. Om patienten visar sig tveksam till vaccination kan vårdpersonalen fråga om orsakerna till det, men måste då ha tid och kunskap att svara på frågor. Här blev det tydligt att personalen behövde stöd, säger Anna Bergström.

För att möta de här frågorna anordnade CES en workshop om vaccintveksamhet, och deltagarna fick skicka in frågor i förväg. Det blev en lyckad workshop som mynnade ut i en fråga om att arrangera ett större webinarium om vaccintveksamhet för alla vårdcentraler inom primärvården i Stockholm.

I september höll CES webinariet om vaccintveksamhet i primärvården. Det handlade om orsaker till tveksamheten och hur den kan bemötas. Johanna Rubin, som arbetar med Folkhälsomyndighetens covid-19-vaccinationsinsats, medverkade liksom Anna Bergström från CES. Totalt 130 personer deltog i webinariet, som också spelades in och spreds vidare i efterhand.

Webinariet går fortfarande att ta del av på Folkhalsoguiden.se

Foto: Mostphotos

Broschyr till professionen

Materialet och frågorna från workshoppen och webinariet samlades ihop och presenterades senare i en broschyr om att bemöta vaccintveksamhet. Broschyren vänder sig till personer som möter vaccintveksamhet i sitt arbete. Förutom vården riktar den sig även till kommunanställda och ledare inom religiösa samfund, föreningar och organisationer. Även skolor har varit en stor beställare.

– Något liknande material har inte funnits i Sverige så intresset för broschyren har varit stort. Vi har också haft lättare att komma i kontakt med myndigheter och föreningar när vi haft det här materialet som underlag för samtal, säger Anna Bergström.

Närmare 2 000 tryckta exemplar av broschyren har distribuerats, främst till kommunala verksamheter inom Stockholms län men även till vårdcentraler.

Under 2022 kommer det vaccinationsfrämjande uppdraget att bli ett eget uppdrag inom CES. Och dessutom ska det hälsofrämjande behovsriktade uppdraget ska komma i gång igen.

2 000

beställningar och
1 302 nedladdningar
av broschyren om
vaccintveksamhet.

Bild från kampanjen som visades i sociala medier, framtagen av byrån Familjen tillsammans med CES enhet för kommunikation.

Fler deltog i årets folkhälsoenkät

I början av hösten 2021 skickade CES ut folkhälsoenkäten Hälsa Stockholm till 120 000 stockholmare. I år handlade enkäten bland annat om hur hälsan förändrats under coronapandemin, och svarsfrekvensen – som länge haft en sjunkande trend – ökade jämfört med tidigare år.

Vart fjärde år genomförs Region Stockholms undersökning Hälsa Stockholm för att öka kunskapen om stockholmarnas hälsa och levnadsvanor. CES har huvudansvaret i uppdraget att leda och utföra arbetet såväl som

att analysera och sprida resultaten. Ett av årets mål – och utmaningar – var att få fler att delta.

– De senaste 20 åren har deltagandet minskat, men den här gången ser vi i stället en ökad svarsfrekvens. Det är vi väldigt stolta och glada över, säger Boel Brynedal, projektledare för folkhälsoenkäten på CES.

Färre frågor i enkäten

Arbetet med enkäten inleddes i början av 2021. På CES tog representanter från varje enhet fram årets enkät, och en del av uppdraget bestod i att göra den mindre omfattande än tidigare. Enligt forskning blir fler benägna att svara med en kortare och enklare enkät.

– Enkäten blev ungefär hälften så lång som senast, trots att vi adderade en del nya frågor – bland annat om covid-19, säger Boel Brynedal.

Många påminnelser

I september skickades folkhälsoenkäten ut till 120 000 stockholmare, födda år 2005 eller tidigare. Populationen delades in i två grupper:

- De som besvarat folkhälsoenkäten tidigare och som fick besvara samma enkät igen,

den så kallade kohorten (66 168 st.)

- Slumpvist utvalda stockholmare som fick besvara den nya, kortare enkäten, det så kallade tvärsnittet (47 620 st.)

Inbjudningsbrevet om att delta skickades hem till deltagarnas brevlådor och påminnelser postades vid tre tillfällen under hösten. Emellan breven skickades sms-påminnelser med en direktlänk till webbenkäten. Det var en ny strategi för att öka svarsfrekvensen, och som hade störst effekt bland de yngre deltagarna.

Webboffensiv med få hinder att delta

Förutom en betydligt kortare enkät, valde CES genomgående att ha ett digitalt fokus. Det innebar bland annat att information om webbenkäten fick en framträdande plats i inbjudningsbrevet och att pappersenkäten följde med inbjudan först vid den andra påminnelsen.

– Vi ville göra det enklast och självklarast att besvara enkäten på webben, säger Boel Brynedal.

Dessutom fanns en qr-kod i inbjudningsbrevet som gick att läsa av med mobilkameran för att komma direkt till webbenkäten, utan att behöva fylla i användaruppgifter.

– Syftet var att eliminera alla tänkbara hinder för att börja besvara frågor, säger Boel Brynedal.

Lyckad kampanj i sociala medier

Enheten för kommunikation arbetade fram inbjudningsbrevet och en sociala medier-kampanj för att marknadsföra undersökningen.

Fakta om Hälsa Stockholm

Region Stockholms folkhälsoundersökning Hälsa Stockholm ska öka förståelsen om stockholmarnas hälsa och levnadsvanor.

Frågorna i enkäten handlar bland annat om fysisk aktivitet, matvanor, psykisk hälsa, tobaksbruk och alkoholvanor, sjukdomar, skador och i år även om covid-19.

Resultat från Hälsa Stockholm kommer presenteras i Folkhälsorapport 2023 och på Folkhälsokollen (www.folkhalsokollen.se)

I breven var det viktigt att hålla informationen så kort, enkel och tydlig som möjligt men med en angelägen och engagerande ton.

– Coronapandemin har påverkat alla och var därför något vi kunde använda i breven för att skapa engagemang och vilja att delta, säger Charlotta Kjellberg, chef vid enheten för kommunikation på CES.

Kampanjen i sociala medier lanserades strax innan de första inbjudningsbrevet skickades ut, och riktades särskilt mot personer yngre än 40 år och män i alla åldrar, eftersom dessa grupper tenderar att delta i lägre utsträckning.

– Vi fick 3 miljoner visningar och nådde 1,5 miljoner användare på Facebook och Instagram och fick en hel del positiva reaktioner, säger Charlotta Kjellberg.

Fler deltagande unga och män

Svarsfrekvensen ökade både generellt och bland yngre personer och män, där den förväntade svarsfrekvensen normalt är låg.

I kohortgruppen valde 79,7 procent att svara på enkäten och i tvärsnittgruppen 48,1 procent. Det är en ökning med 9,2 respektive 6,1 procentenheter från år 2014.

Bland männen, totalt, ökade andelen deltagande från 37,8 procent år 2014 till 44,4 procent år 2021, och bland kvinnorna från 46,8 procent till 51,8 procent. Bland yngre personer, under 40 år, ökade andelen svarande från 30,1 procent till 34,6 procent i 2021 års enkät.

Svarsfrekvens	2014	2021
Kvinnor	46,8 %	51,8 %
Män	37,8 %	44,4 %
Under 40 år	30,1 %	34,6 %
40 år eller äldre	50,5 %	57,0 %

- Mål 1: Hälsosamma levnadsvanor
- Mål 2: God och jämlik hälsa
- Mål 3: Minskad psykisk ohälsa
- Mål 4: Hälsöfrämjande arbetsmiljöer

Samir Cedic, Elias Svedberg, Malin Hagland, Gunnar Brandén och Kyriaki Kosidou från enheten för SRHR på CES. Ej i bild: Anna Nielsen och Johanna Sieurin.

Foto: Charlotta Kjellberg.

Sexuell hälsa och rättigheter i fokus

Efter ett år som projekt blev arbetsgruppen för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) en egen enhet inom CES den 1 januari 2021. "Det innebär att vi har kunnat planera och arbeta långsiktigt. Vi skapat kontakter och utvecklat samarbeten både inom Region Stockholm och nationellt" säger Kyriaki Kosidou, chef för SRHR-enheten.

Under året har den nya enheten börjat kartlägga sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) i Stockholms län. De har arbetat med implementeringen av den nationella SRHR-strategin, som Folkhälsomyndigheten publicerade år 2020, och den kommande nationella handlingsplanen för SRHR.

– På så sätt har vi säkerställt att vårt arbete är förankrat i nationella styrdokument och regionala policyer. SRHR-området är enormt stort så vi har behövt ta fram en intern handlingsplan för att begränsa vårt arbete, säger Kyriaki Kosidou.

Pandemins effekter på SRHR

Ett stort fokus under 2021 har varit coronapandemin och dess kort- och långsiktiga

effekter på SRHR och enheten släppte två rapporter på temat.

Den första handlade om könsskillnader och risk för allvarlig sjukdom och död i covid-19. Rapporten visade att män drabbas av allvarlig covid-19 i betydligt högre utsträckning än kvinnor, och att de har en ökad risk att slutenvårdas, intensivvårdas och dö i sjukdomen. Könsskillnaden var störst bland personer i medelåldern och yngre pensionsåldern.

Den andra rapporten handlade om hur pandemin påverkat sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter. Rapporten undersökte effekterna på tillgången till SRHR-relaterad vård, sexliv och relationer, barnafödande och graviditetsönskan samt utsatthet för våld och övergrepp. Rapporten visade tecken på minskad sexuell aktivitet och

potentiellt ändrade graviditetsplaner under pandemin, där fler ville vänta med att bli gravida. Viss vårdkonsumtion hade minskat, vilket skulle kunna innebära risk för att sexuellt överförda infektioner inte upptäcktes. Rapporten visade även tecken på att barns utsatthet kan ha ökat.

– Med de här rapporterna har vi presenterat unika data på nationell nivå, säger Kyriaki Kosidou.

Båda rapporterna uppmärksammades i media och presenterades också i olika forum, bland annat under Svenska Läkaresällskapets konferens "State of the art covid-19" och under seminarier vid Malmö universitet och för RFSL och RFSU.

Från intern arbetsrapport till projekt

Som en del i enhetens kartläggning av SRHR i länet, uppkom frågan om hur man kan förebygga trakasserier i arbetslivet. Det resulterade i en arbetsrapport som skickades till ansvariga inom Hälso- och sjukvårdsförvaltningen i Region Stockholm, med förslag på vidare arbete.

– Vår arbetsrapport mynnade ut i ett gemensamt projekt mellan Region Stockholms FoUU-centrum CAMM, CHIS och CES. Det är vi väldigt glada för, säger Kyriaki Kosidou.

Projektet om att förebygga sexuella trakasserier i arbetslivet startar på CAMM under 2022 och CES kommer senare bidra med expertis och handledning.

Samarbete med vård och civilsamhälle

SRHR-enheten har under året etablerat nära samarbeten med vården. Bland annat har de

- Mål 1: Hälsosamma levnadsvanor
- Mål 2: God och jämlik hälsa
- Mål 3: Minskad psykisk ohälsa
- Mål 4: Hälsofrämjande arbetsmiljöer

400 timmar av experstöd har SRHR-enheten gett till externa aktörer år 2021.

träffat chefer och ansvariga för barnmorskemottagningar och ungdomsmottagningar för att diskutera hur enheten kan bidra. Enheten har påbörjat flera projekt, bland annat för att kartlägga blivande mödrars hälsa med fokus på socioekonomi och psykisk hälsa. SRHR-enheten har också fått ta del av lokala data från Folkhälsomyndighetens SRHR-undersökning 2017.

– Vi finns med på de viktiga arenorna och i regionala och nationella grupper för dialog. Vi blir tillfrågade som experter både i media och av myndigheter och organisationer, säger Kyriaki Kosidou.

Enheten arbetar nära Karolinska Institutets forskargrupp "Global and sexual health" och har inlett samarbete med bland andra Västra Götalandsregionen och Malmö universitets Centrum för sexologi och sexualitetsstudier. Även civilsamhället är en viktig arena för samarbeten, bland annat har RFSL och RFSU varit delaktiga i framtagandet av ett SRHR-område på Elevhälsoportalen.se

SRHR på Elevhälsoportalen

Elevhälsoportalen är en webbplats och ett verktyg som stödjer skolor och förskolor att kartlägga och genomföra hälsofrämjande och förebyggande insatser. Under 2021 tog SRHR-enheten fram hälsoområdet "sexualitet och relationer" för skolan på Elevhälsoportalen.

Hälsoområdet ger en grund för skolans arbete med frågor kring sexualitet, relationer, normer, jämlikhet och identitet. Området innehåller fakta, information om riktlinjer och lagar samt evidensbaserade förslag på hur skolan kan främja hälsosam sexualitet och goda relationer bland eleverna.

– Det är aktuella SRHR-frågor som skolorna handskas med. Förutom frågor om sexuell hälsa handlar det om att förebygga sexuell utsatthet, sexuella trakasserier och kränkningar. Det handlar om vilket språk som används, om ordval och om hur skolan kan arbeta för jämlika relationer och inkludering, säger Kyriaki Kosidou.

I samband med lanseringen av det nya hälsoområdet bjöd Elevhälsportalen och SRHR-enheten in till ett webinarium för att berätta om hur insatserna kan implementeras i skolan. Intresset för webinariet var stort och över 120 personer deltog, främst från skolor och elevhälsan i Stockholms län.

– Nu arbetar vi med en SRHR-del för förskolan med arbetsnamnet ”kropp, integritet och

relationer” som handlar om hur förskolan kan arbeta för att förebygga sexuell utsatthet bland små barn och främja friska och jämlika relationer. Jämlika relationer är en del av den nationella SRHR-strategin och arbetet med det behöver börja i väldigt tidig ålder, säger Kyriaki Kosidou.

Hälsoområdet ”sexualitet och relationer” för förskolan på Elevhälsportalen är under arbete och kommer att publiceras under 2022.

Hälsoområdet ”sexualitet och relationer” på Elevhälsportalen

Elevhälsportalen är utvecklad av experter och forskare inom hälsofrämjande arbete för barn och unga vid Centrum för arbets- och miljömedicin (CAMM), Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin (CES) samt Centrum för hälsoekonomi, informatik och sjukvårdsforskning (CHIS) inom Region Stockholm i samarbete med Karolinska Institutet.

Webbplatsen har en ingång för förskolan och en för skolan och varje del innehåller hälsoområden med fakta om forskning, lagar och regler. Skolan har nio olika hälsoområden, förskolan fem, bland annat om fysisk aktivitet, psykisk hälsa, allergier och mat. Inom varje hälsoområde ges förslag på förebyggande och hälsofrämjande insatser som förskolan eller skolan kan arbeta med.

Hälsoområdet ”sexualitet och relationer” för skolan handlar om kropp, sexualitet, identitet, relationer, lagar, genus och normer,

gränssättningar, reproduktiv hälsa och mycket mer. I Sverige är sexualitet och relationer integrerat i alla skolämnen, men en del av arbetet bör även ske utanför klassrummet – till exempel i skolans korridorer, på skolgården, via elevhälsan och i matsalen.

Bland insatserna inom hälsoområdet ”sexualitet och relationer” föreslås bland annat att

- utbilda skolpersonalen i hbtqi, genus- och normmedvetenhet, sexuella trakasserier, kränkningar och våld
- skapa en handlingsplan mot sexuella trakasserier, kränkningar och våld
- kartlägga elevernas trygghet i skolan ur ett inkluderande perspektiv
- se över språkbruket.

Besök elevhalsportalen.se och läs mer.

Foto: Mostphotos

Folkhälsokollen

Webbverktyget som ger dig koll på hälsoläget i Stockholms län.

INUSE AWARD 2021

FINALIST

Ökad användbarhet på webben

Mycket av CES kommunikation och kunskapsförmedling sker digitalt. Under våren 2021 nylanserades tre av webbplatserna i uppdaterade versioner. Folkhälsokollen, SkolmatSverige och Elevhälsoportalen har fått nya utseenden och förbättrade funktioner, delvis av tekniska skäl men också för att göra dem mer enhetliga, användbara och tillgängliga.

CES driver och utvecklar flera externa webbplatser med olika syften, funktioner och målgrupper. Folkhälsokollen, SkolmatSverige och Elevhälsoportalen är tre av dessa webbplatser, som nylanserats och genomgått stora förändringar det senaste året.

– Alla tre nylanseringar har utvecklats med användaren i fokus, säger Charlotta Kjellberg, chef vid enheten för kommunikation på CES och ansvarig för verksamhetens externa kommunikation.

Ökade krav på tillgänglighet

Uppdateringen av webbplatserna motiverades bland annat av behovet att byta så kallat webbpubliceringssystem. Nu ligger alla CES webbplatser i Episerver, tillsammans med SLSO:s

övriga webbplatser. Det innebär att man får webbsupport och kan använda sig av redan utvecklade funktioner.

– Dessutom får vi hjälp och stöttning i tillgänglighetsarbetet, som numera är ett lagkrav, säger Charlotta Kjellberg.

Som offentlig verksamhet lyder CES under lagen om tillgänglighet till digital offentlig service (DOS). Digital tillgänglighet innebär att ingen ska hindras från att använda digital service på grund av funktionsnedsättning, och ställer stora och viktiga krav på CES

webbplatser. DOS-lagen har därmed både påverkat och utmanat utvecklingen Folkhälsokollen, SkolmatSverige och Elevhälsoportalen.

Folkhälsokollen gör data begripliga Folkhälsokollen är ett interaktivt webbverktyg med mängder av hälsodata som ger kunskap om hur livsvillkor, levnadsvanor och hälsa är fördelade och utvecklas över tid i Stockholms läns kommuner och stadsdelar. Målet är att bidra med kunskap som ska underlätta hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande arbete, planering av hälso- och sjukvården och preventivt arbete på kommun- och stadsdelsnivå.

I maj 2021 lanserades den nya versionen av Folkhälsokollen med mer data än tidigare, ett helt nytt utseende och struktur och förbättrad tillgänglighet och användbarhet.

– När vi gjorde om Folkhälsokollen hade vi som huvudsaklig ambition att göra

1 av 10 finalistplatser i InUse Awards tilldelades Folkhälsokollen.

verktyget enklare att använda utan att tumma på vare sig funktion eller datamängd, säger projektledare Vicky Bartelink.

Mer data än tidigare

En stor förändring på Folkhälsokollen är att alla verktyg för att undersöka data är samlade på ett och samma ställe. Det innebär att användaren kan skapa sina datavisualiseringar och undersöka förekomst, utveckling över tid, fördelning eller jämföra kommuner och stadsdelar utan att behöva bläddra mellan olika sidor.

Webbverktyget innehåller även mer data än tidigare, bland annat om covid-19. Dessutom har visualiseringarna fått ett nytt utseende och går enkelt att spara ned för att använda i en presentation eller rapport.

På nya Folkhälsokollen är alla hälsoindikatorer, det vill säga den data som kan undersökas, samlad i olika folkhälsoområden. Det är för att användaren enklare kan hitta den data hen söker.

Nominerad till designpris

Nylanseringen ledde till att Folkhälsokollen utsågs till en av tio finalister i InUse Award 2021 med möjlighet att vinna pris för bästa digitala användarupplevelse och behovslösning.

– Vi blev glada och stolta över nomineringen som bekräftade att vi lyckats uppnå vårt mål att tillgängliggöra data som kan göra skillnad för de som jobbar med folkhälsa, säger Vicky Bartelink.

SkolmatSverige främjar bra matvanor

SkolmatSverige är ett nationellt, webbaserat enkätverktyg som i snart tio år har hjälpt skolor

Fakta om InUse Awards och Folkhälsokollens nominering

“Folkhälsokollen gör komplex data om folkhälsan begriplig genom tydlig och enkel visualisering. En guldgruva för statistiknörden!”

Så löd juryns motivering när Folkhälsokollen utsågs till en av tio finalister i inUse Award 2021.

Priset delas årligen ut till den svenska digitala tjänst som ger bästa svenska användarupplevelsen och behovslösningen.

I oktober 2021 fick representanter från Folkhälsokollens projektgrupp på CES delta i en prisutdelning på Vasateatern i Stockholm.

- Mål 1: Hälsosamma levnadsvanor
- Mål 2: God och jämlik hälsa
- Mål 3: Minskad psykisk ohälsa
- Mål 4: Hälsofrämjande arbetsmiljöer

och kommuner att arbeta hälsofrämjande genom bra matvanor hos barn och unga. Sedan februari 2020 är Josefin Lindroth projektledare för SkolmatSverige och ett av hennes första uppdrag blev att arbeta med förnyelsen av webbplatsen tillsammans med enheten för kommunikation.

– Med nya SkolmatSverige ville vi erbjuda ett digitalt verktyg i modernare tappning baserat på samma evidensbaserade innehåll som tidigare, säger Josefin Lindroth.

Ett mer lättarbetat verktyg

I augusti 2021 lanserades den nya webbplatsen. SkolmatSveriges digitala profil uppdaterades och arbetsområdena har förtydligats och blivit mer lättarbetade för användaren.

– Att byta ut hela den digitala plattformen var en stor utmaning. Vi lyssnade på våra användare tillsammans med interna rekommendationer och riktlinjer under utvecklingsarbetet, säger Josefin Lindroth.

Det ledde bland annat till att kontofunktionen togs bort och webbplatsen och enkätverktyget öppnades i stället upp för alla besökare. En annan ny funktion är att varje besvarad skolenkät direkt genererar en automatisk nedladdningsbar rapport som ger återkoppling på skolmåltidens kvalitet och om, och hur, den kan förbättras.

200 personer deltog i SkolmatSveriges lanseringswebbinarier.

Nöjda användare

I samband med nylanseringen höll Josefin Lindroth välbesökta workshoppar om SkolmatSverige. Den nya webbplatsen tycks ha tagits emot mycket väl av landets kökschefer och skolmåltidspersonal, rektorer och kostchefer.

– Även föräldrar har hört av sig med ett stort intresse att deras barns skolor ska använda verktyget för att förbättra skolmåltiderna, säger Josefin Lindroth.

Elevhälsportalen främjar barns hälsa

Elevhälsportalen är en webbplats och ett verktyg som hjälper förskolor och skolor att kartlägga det hälsofrämjande arbetet och genomföra förebyggande insatser i skol- och förskolemiljön.

I maj 2021 lanserades Elevhälsportalen i en ny version med samma mål och syfte men med ett nytt utseende och tydligare användarfokus än tidigare.

Precis som SkolmatSverige har man valt att öppna upp webbplatsen för alla besökare, och krav på konton och inloggningar har därmed tagits bort. Ambitionen är att materialet på webbplatsen ska vara användarvänligt och tillgängligt för alla.

Under 2021 har Elevhälsportalen dessutom lanserat ett nytt hälsområde om sexualitet och relationer. Läs mer om det arbetet och om det nya hälsområdet på sida 15.

Foto: Mostphotos

Sluta-röka-linjens chatt når unga och snusare

Under 2021 fick Sluta-röka-linjen projektmedel för att utveckla sina digitala tjänster och har under året kartlagt användandet av linjens chattfunktion. "Vi behöver anpassa vårt stöd till hur människor kommunicerar i dag. Det är viktigt att vi har ett digitalt stöd för dem som annars inte skulle ta kontakt" säger Joanna Stjernschantz Forsberg, enhetschef för Sluta-röka-linjen.

Sluta-röka-linjen är en nationell stödlinje för personer som vill sluta med tobak. Stödet ges i huvudsak via telefon, men sedan år 2016 erbjuder linjen stöd via chatt på svenska och engelska. Chatten når man via Sluta-röka-linjens webbplats, chattaren behöver inte uppge vem den är och inga uppgifter från samtalen registreras.

Många snusare använder chatten

Enligt en webbenkät som gjordes bland chattanvändarna under hösten 2021, är det många personer mellan 18 och 45 år som

använder chatten, liksom kvinnor och snusare.

– Det visar att chatten kan vara till hjälp för att nå det ökande snusandet bland unga, säger Joanna Stjernschantz Forsberg, enhetschef för Sluta-röka-linjen.

Anledningarna till att använda chatten varierar. Många uppger att samtal via chatt är mer tillgängligt och mer privat än ett telefonsamtal, eftersom det kan utföras oberoende av andra personer i rummet och när personen har tid att återkoppla.

Att kommunicera via en chatt beskrivs som

Illustration: Kari Modén

särskilt bra av personer som av olika anledningar inte kan eller vill prata i telefon. Flera menar också att chatten ger möjlighet till viss betänketid innan man svarar på frågor.

Chatten bra för känsliga frågor

Omkring en tredjedel av de svarande i webbenkäten, uppgav att de inte skulle ha ringt till Sluta-röka-linjen om chatten inte hade funnits. Det var särskilt tydligt bland yngre personer och bland gravida.

– Möjligen tyder detta på att chatten erbjuder bra stöd i frågor som upplevs känsliga. Forskning har visat att känslor av skam och misslyckande, som kan hindra personer från att söka hjälp, kan minska om man kan kommunicera anonymt genom att skriva, vilket också antyds i vår undersökning, säger Joanna Stjernschantz Forsberg.

- Mål 1: Hälsosamma levnadsvanor
- Mål 2: God och jämlik hälsa
- Mål 3: Minskad psykisk ohälsa
- Mål 4: Hälsöfrämjande arbetsmiljöer

Digitala tjänster på arabiska

Sedan en tid tillbaka erbjuds telefonstöd på arabiska med en flerspråkig rådgivare. En intervjuundersökning bland arabisktalande klienter vid Sluta-röka-linjen, fokuserade på hur denna målgrupp ställer sig till digitala tjänster.

De arabisktalande klienterna beskrev i hög grad att de ville prata med en person och att de gärna ville ha mer personlig service, som fysiska möten och videosamtal. Merparten uppgav att de inte hade behov av en chattfunktion på arabiska.

Några i intervjuundersökningen uppgav att de inte kan läsa och skriva så bra. Men den vanligaste orsaken till att inte föredra chatt, var att man upplevde att man inte får samma personliga kontakt. Nära en tredjedel av klienterna var dock positivt inställda till en chatt, i synnerhet de yngre.

Fakta om Sluta-röka-linjen

Sluta-röka-linjen är en nationell stödlinje för personer som vill sluta använda tobak.

Linjen startades år 1998, och har sedan dess tagit emot cirka 180 000 samtal. Uppföljningar har visat att 30 till 40 procent av klienterna som har kontakt med Sluta-röka-linjen är tobaksfria efter tolv månader.

Sedan 2015 erbjuds stöd på andra språk än svenska med flerspråkig rådgivare eller tolksamtal.

Illustration: Kari Modén

Foto: Charlotta Kjellberg.

Från trainee till doktorand

För fyra år sedan startade CES ett traineeprogram i samhällsmedicin. Joseph Muwonge Jr var en av de första traineerna. Nu är han sedan ett par år tillbaka handläggare på CES och doktorand på Karolinska Institutet i folkhälsa och epidemiologi.

– Trainetiden var så bra! Jag fick möjlighet att jobba med olika projekt och fick fin handledning. Dessutom var alla medarbetare hjälpsamma och möjliggjorde min utveckling på CES, säger Joseph Muwonge Jr.

Viktigt med tidiga insatser till barn
Sedan dess har Joseph jobbat vidare på CES och enheten för psykisk hälsa, bland annat med ett forskningsprojekt om utsatta barn. Under året släppte CES en rapport om evidensbaserade insatser för barn till föräldrar med psykisk ohälsa eller missbruk.

– Dessa barn har en ökad sårbarhet för att utveckla psykiska och sociala problem under barndomen eller i vuxen ålder. Därför är det viktigt med tidiga, förebyggande insatser, säger Joseph Muwonge Jr.

Han har också studerat förekomsten av utsatthet – omkring elva procent av barnen i Sverige har minst en förälder med psykiatriska tillstånd. Siffrorna bygger på besök och diagnostisering inom specialistsjukvården och visar att andelen har ökat de senaste tio åren.

– Det var ett pågående projekt på enheten för psykisk hälsa som jag tyckte var intressant och viktigt att forska i.

Skillnader i psykiatrisk vård

Inom ramen för sina doktorandstudier undersöker Joseph Muwonge Jr om det finns omotiverade socioekonomiska skillnader i psykiatrisk vårdkonsumtion i Stockholms län bland unga och vuxna.

– Forskningen ska även visa om sådan ojämlikhet har förändrats över tid och varför.

Publicerade rapporter 2021

Varje år producerar CES ett antal rapporter som ger högkvalitativa analyser om hälsoläget i regionen, orsaker till sjukdom och ohälsa, och om hälsofrämjande och förebyggande insatser. Rapporterna riktar främst till beslutsfattare såsom politiker, tjänstepersoner och vårdprofessionen.

Rapporter 2021

- Statiner och dödlighet i covid-19 (2021:1)
- Tidigare vårdkonsumtion bland alla personer som dog suicid i Stockholms län år 2011 till 2016 (2021:2)
- Vård för psykisk ohälsa under covid-19-pandemin (2021:3)
- Förekomst av psykisk ohälsa och vårdkonsumtion i Stockholms län bland ungdomar och vuxna (2021:4)
- Kön och risk för allvarlig sjukdom och död i covid-19 (2021:5)
- Covid-19 i Stockholms län till och med mars 2021 (2021:6)
- Psykiatriska tillstånd och risk för allvarlig sjukdom och död i covid-19 (2021:7)
- Coronapandemin och sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) i Stockholms län (2021:8)
- Psykiska sjukdomar, beroendetillstånd och självskador och deras bidrag till sjukdomsördan (2021:9)
- Ensamhet i Stockholms län (2021:10)
- Strategier för att förebygga ensamhet hos äldre (2021:11)
- Vilka evidensbaserade insatser finns för barn till föräldrar med psykisk ohälsa eller missbruk? (2021:12)
- Risk för dödlighet i covid-19 vinter och våren 2021–2022 – En beräkning av ett värsta tänkbart utfall i Stockholms län (2021:13)
- Det ojämlika blodtrycket – Skillnader i blodtryck och medicinsk behandling av hypertoni mellan olika utbildningsgrupper (2021:14)

Läs och ladda ned rapporterna på folkhalsoguiden.se

CES på webben

CES driver och utvecklar flera webbplatser inom folkhälsa och epidemiologisk bevakning. Webbplatserna handlar bland annat om barns och ungas hälsa i förskola och skola, stöd till förändrade tobaksvanor och om hälsoläget i Stockholms län.

På CES webbplats finns allt eget utgivet material, information om CES uppdrag och organisation samt om medarbetare och lediga tjänster.
www.ces.regionstockholm.se

Folkhälsoguiden är en webbplats för folkhälsofrågor och folkhälsoarbete inom Stockholms län.
www.folkhalsoguiden.se

Elevhälsoportalen stödjer det hälsofrämjande arbetet i förskola och skola. Arbetet med webbplatsen är ett samarbete mellan CES, Centrum för arbets- och miljömedicin (CAMM) och Centrum för hälsoekonomi, informatik och sjukvårdsforskning (CHIS) inom Region Stockholm.
www.elevhalsoportalen.se

SkolmatSverige är ett kostnadsfritt verktyg som hjälper skolor att utveckla måltidens kvalitet – ur ett helhetsperspektiv.
www.skolmatsverige.se

Med Folkhälsokollens webbverktyg får du snabbt och enkelt en överblick över hur livsvillkor, levnadsvanor och hälsa fördelar sig och utvecklas över tid i Stockholms län.
www.folkhalsokollen.se

Sluta-röka-linjen är en nationell och kostnadsfri stödlinje för alla som har funderingar kring att sluta röka eller snusa. Samtal kan ske via telefon och chatt.
www.slutarokalinjen.se

Digital kommunikation, utskick och sociala medier

CES använder i huvudsak Folkhälsoguiden för att kommunicera digitalt. Kommunikationen sker både via webbplatsen www.folkhalsoguiden.se och i sociala medier.

Dessutom gör CES regelbundet utskick från Folkhälsoguiden men också alla övriga webbplatser, såsom Folkhälsokollen, SkolmatSverige och Elevhälsoportalen.

Under 2021 har CES gjort 39 digitala utskick till totalt 40 094 mottagare.

Via Folkhälsoguiden har CES bland annat

- haft 124 131 besökare och 213 507 sidvisningar på folkhalsoguiden.se
- publicerat 25 nyhetstexter
- tweetat 42 gånger och fått 74 251 visningar på twitter.

CES i siffror

På CES arbetar cirka **80 personer**

7 av 10
är kvinnor

3 av 10
är män

CES medarbetarenkät 2021

Mitt arbete känns meningsfullt.

4,4 av 5
i betyg

4,3 av 5
i betyg

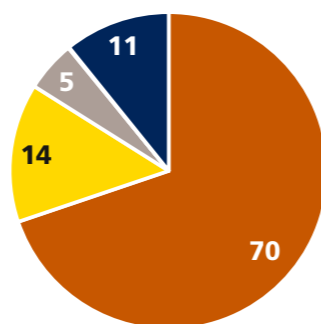
Jag lär nytt och utvecklas
i mitt dagliga arbete.

Basersättning
55 167 000 sek

FoUU-medel
7 966 000 sek

Kostnadslag*
Procent, %

Personalkostnader It-kostnader
Hyreskostnader Övriga kostnader

* Material och varor redovisas ej i diagrammet på grund av för lågt belopp.

